

BoF Online

2007 • No. 8

**Työmarkkinat euroalueella:
viimeaikainen kehitys ja
toteutetut uudistukset**

Heidi Soininen

Tässä julkaisussa esitetyt mielipiteet ovat kirjoittajan omia eivätkä välttämättä edusta Suomen Pankin kantaa.

EUROJÄRJESTELMÄ
EUROSYSTEMET

Suomen Pankki

Rahapolitiikka- ja tutkimusosasto

12.7.2007

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Työmarkkinoiden kehitys euroalueella	4
2.1	Työttömyys ja työllisyys	4
2.2	Palkkakehitys	7
2.3	Työmarkkinoiden kireys	11
2.4	Siirtolaisuuden merkitys euroalueen työmarkkinoilla	15
3	Työmarkkinauudistukset	18
3.1	Työmarkkinoihin vaikuttavat uudistukset	18
3.2	OECD:n uudistusindikaattori	27
4	Empiirisiä tutkimuksia työmarkkinainstituutioista ja niiden vaikutuksista	29
5	Yhteenveto	31
	<i>Kirjallisuutta</i>	33

Kuvioluettelo

Kuvio 1.	Työttömyysaste euroalueen maissa	4
Kuvio 2.	Työllisyyskehitys	7
Kuvio 3.	Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden	8
Kuvio 4.	Vakanssi- ja työttömyysaste, % työvoimasta	13
Kuvio 5.	Beveridge-käyrä (käyttäen työvoiman puute –indikaattoria)	14
Kuvio 6.	Omien kansalaisten osuus koko työvoimasta, %	17
Kuvio 7.	Aktiivinen työmarkkinapolitiikka, menot % BKT:stä, vuonna 2004	22
Kuvio 8.	Työsuhdeturvan tiukkuus vuosina 1990 ja 2003	24

Taulukkoluetelo

Taulukko 1.	Työllisyysaste ja osa-aikatyöllisyys	5
Taulukko 2.	Palkansaajakorvaukset ja palkkaliukumat	10
Taulukko 3.	Työttömyysasteet ja NAIRU-arviot maittain	12
Taulukko 4.	Uudet ulkomaalaiset työntekijät, tuhatta henkilöä	16
Taulukko 5.	OECD:n aggregaattimitat	28

BoF Online
Päätoimittaja
Jouko Marttila

ISSN

1796-9123 (online)

1 Johdanto

Tässä artikkelissa tarkastellaan euroalueen maiden työmarkkinoiden tilannetta, työllisyys- ja palkkakehitystä, muuttoliikettä ja viime vuosina toteutettuja työmarkkinoihin vaikuttavia uudistuksia. Artikkelin tärkein johtopäätös on, että euroalueen työmarkkinoiden tila on viime vuosien aikana kohentunut, mikä näkyy siinä, että työttömyys on laskenut ja työllisyys noussut tuntuvasti. Jossain määrin epäselvää on, paljonko tämä suotuisa kehitys riippuu suhdannetilanteesta ja paljonko siitä voidaan lukea toteutettujen reformien ansioksi. Naisten työllisyysaste on useissa maissa edelleen hyvin alhainen, mitä ei voi selittää ainoastaan työmarkkinoiden rakenteesta, vaan syitä joutuu hakemaan myös julkisten menojen rakenteesta, kuten panostuksista lasten päivähoidon.

Vaikka euroalueen työttömyysaste on tällä hetkellä alhainen suhteessa lähihistoriaansa, työmarkkinoiden merkittävästä kiristymisestä ei juuri ole merkkejä. Raportoidut työvoimakapeikat ovat suhteellisen matalalla tasolla, ja palkkojen nousu on pysynyt maltillisena. Tilanne saattaa olla muuttumassa, mihin viittaa se, että yhä useammassa maassa työttömyysasteen on arvioitu alentuneen tasolle, jossa palkkainflaatiopaineiden voi odottaa nousevan. Myös vakanssiaste (avoimien työpaikkojen määrä suhteessa työvoimaan) on nousussa monessa maassa. Alenemisesta huolimatta euroalueen työttömyysaste on edelleen kansainvälisessä vertailussa melko korkea.

Useissa euroalueen maissa on viime vuosien aikana uudistettu työmarkkinoita. Uudistuksia on kuitenkin viety läpi melko selektiivisesti siten, että etusijalla ovat olleet ns. helpot uudistukset, jotka eivät herätä voimakkaita vastareaktioita kansalaisten keskuudessa. Sen sijaan hankalampia, mutta potentiaalisesti tehokkaampia uudistuksia on toteutettu vähemmän. Tämä kehitys ei ole tyyppillistä ainoastaan euroalueen maille, vaan se kuvaa useimpia OECD-maita. Maakohtaiset erot uudistusten toimeenpanossa ovat merkittäviä.

Tarkastelussa on käytetty Euroopan komission LABREF-tietokantaa, OECD:n tietokantoja ja akateemisia tutkimuksia. Neljäs jakso esittää yhteenvedon artikkelin päätuloksista. Tarkastelu rajoittuu euroalueen maihin (pl. Kreikka, Luxemburg ja Slovenia).

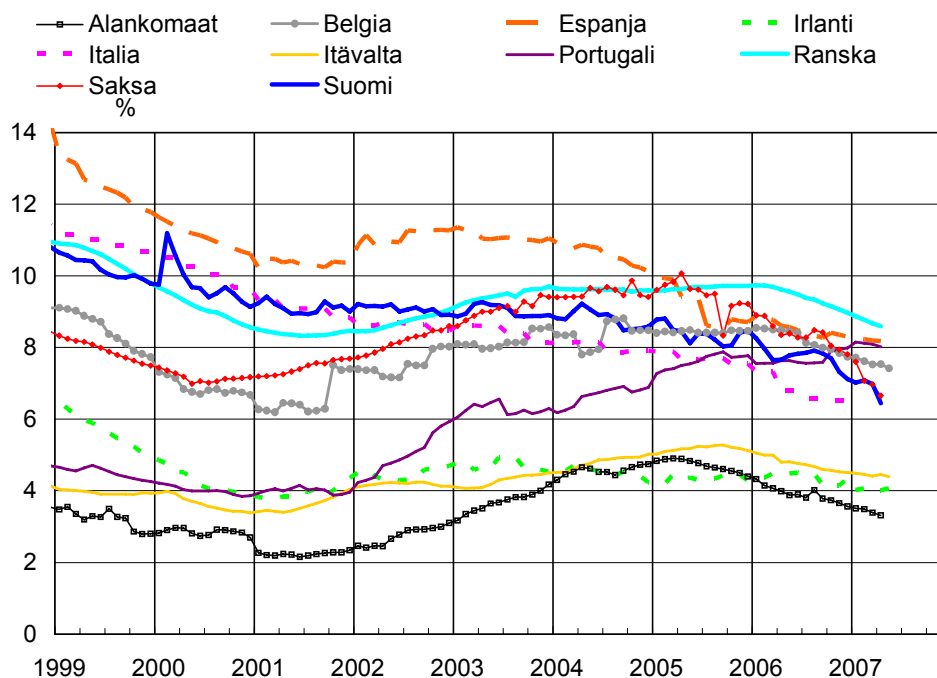
Artikkelin rakenne on seuraava. Seuraavassa jaksossa käydään läpi työmarkkinoiden yleiset kehityspiirteet, minkä jälkeen tarkastellaan palkkakehitystä sekä työmarkkinoiden kiireyttä. Myös siirtolaisuuden vaikutuksia euroalueen talouteen arvioidaan. Kolmannessa esitellään toteutettuja työmarkkinauudistuksia.

2 Työmarkkinoiden kehitys euroalueella

2.1 Työttömyys ja työllisyys

Euroalueen työmarkkinoiden tila on kohentunut viime vuosina. 1990-luvun loppupuolen jälkeen työmarkkinaongelmat ovat monilta osin vähentyneet. Työttömyys on alentunut, työllisyys on kohentunut, ja työmarkkinoille osallistuminen on kasvanut.

Kuvio 1. Työttömyysaste euroalueen maissa

Lähteet: Eurostat, tilastokeskus ja EKP.

Euroalueen työttömyys on ollut loivassa laskussa jo pitkään. Työttömyysaste on seitsemässä vuodessa laskenut vajaasta 10 prosentista runsaaseen 7 prosenttiin¹. Verrattuna Yhdysvaltoihin (4.5 %) ja Japaniin (4.2 %) työttömyysaste euroalueella on kuitenkin edelleen korkea. Työttömyyskehityksen takana piilee isoja maakohtaisia eroja. Itävallan, Irlannin ja Alankomaiden työttömyysasteet ovat hyvin alhaiset, kun taas mm. Ranskan ja Espanjan tilanne on kehnompia (*Kuvio 1*).

Työttömyyden laskusta huolimatta pitkäaikaistyöttömyys ei ole juurikaan helpottunut. Pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä on ollut loivassa laskussa, mutta vuonna 2006 se kääntyi uudelleen nousuun ja oli yli 45 %. Pitkäaikaistyöttömien määrä on euroalueella iso verrattuna muihin EU15-maihin (Tanska 23.4 %, Ruotsi 15.5 % ja Iso Britannia 21.1 %).

Työllisyysaste eli työllisten osuus työikäisestä väestöstä oli euroalueella vajaat 65 % vuoden 2006 lopulla, kun vielä vuonna 1999 se oli alle 60 % (*Taulukko 1*). Tuoreimpien arvioiden mukaan euroalueella on luotu lähes 13 miljoonaa uutta työpaikkaa seitsemän viime vuoden aikana. Suurin osa tästä kasvusta on tullut työllisten määrän lisääntymisestä palvelusektorilla (EKP, 2007, Box 6). Vertailun vuoksi mainittakoon, että samana ajanjaksona Yhdysvaltain työllisyys kasvoi OECD:n Labour force surveyn mukaan noin 7,5 miljoonalla hengellä.

Taulukko 1. Työllisyysaste ja osa-aikatyöllisyys

2006 Q3	Työllisyysaste, %		Osa-aikatyöllisyys, %			
	Miehet	Naiset	Miehet	Naiset		
Euroalue	65,0	73,2	56,7	19,2	7,1	34,9
Belgia	61,2	68,1	54,2	21,4	6,9	39,9
Saksa	67,7	73,5	61,8	25,6	8,9	45,8
Irlanti	69,6	78,7	60,3	*	*	*
Kreikka	61,5	75,0	48,1	5,6	2,8	9,9
Espanja	65,2	76,7	53,4	11,3	4,2	21,9
Ranska**	63,0	68,5	57,7	17,3	5,8	30,7
Italia	58,4	70,7	46,1	12,7	4,4	25,5
Luxemburg***	63,6	73,3	53,7	17,4	2,5	38,2
Alankomaat	74,7	81,3	67,9	45,8	22,6	74,4
Itävalta	71,9	79,1	64,7	21,3	6,3	39,6
Portugali	68,2	74,3	62,2	11,2	7,4	15,6
Slovenia	67,2	72,1	62,1	8,9	7,2	11,0
Suomi	70,8	73,6	68,0	13,2	8,8	18,1

Eurostatin dataa

* ei olemassa tilastoja

**Q2 2006

***Q4 2005

osa-aikatyöllisyys= osa-aikatyölliset/työlliset

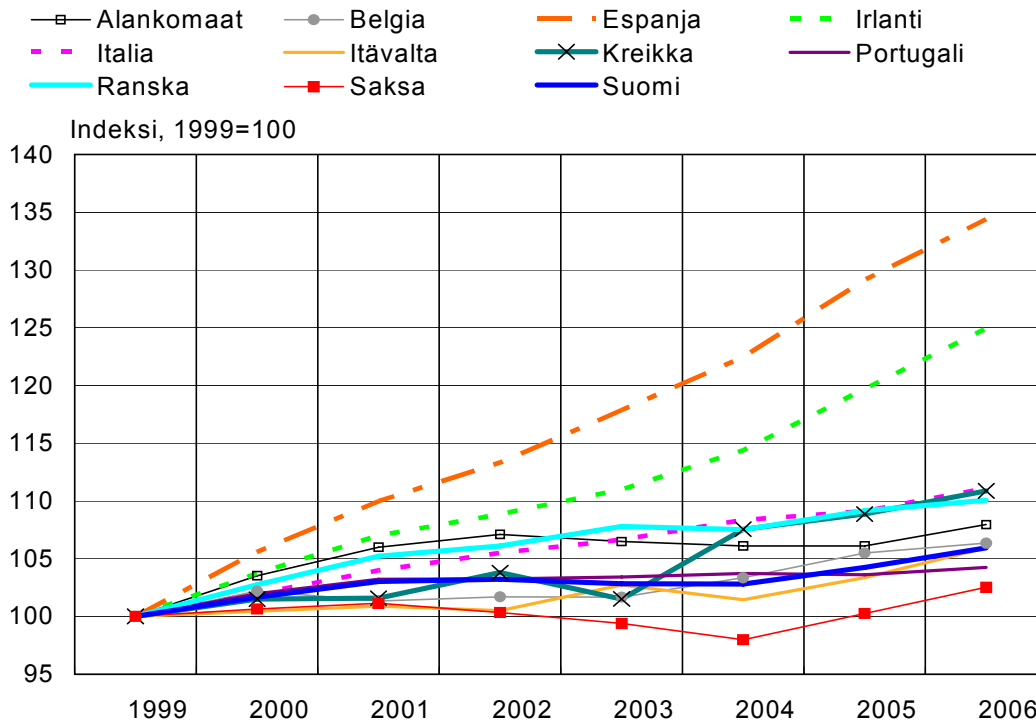
¹ Muutos tammikuusta 1999 huhtikuuhun 2007. Lähde: Eurostat.

Vuonna 2006 euroalueen työllisyys kasvoi 1.4 % eli 1 948 000 henkeä. Suurin osa työllisyyden kasvusta tuli pankki- ja vakuutusosalta, muista palveluista ja rakennusosalta. Naisten työllisyyden kasvu on ollut viime vuosina ripeää. Tämän kehityksen voidaan olettaa jatkuvan, sillä naisten työllisyysaste (57 %) oli vielä viime vuonna yhä selvästi alhaisempi kuin miesten (73 %). Espanjassa ja Irlannissa työllisyyden kasvu on viime vuosina ollut euromaista kaikkien nopeinta (*kuvio 2*).

Osallistumisaste eli työllisten ja työttömien yhteenlaskettu osuus työikäisestä väestöstä on euroalueella viime vuosina kohentunut. Vuoden 1999 alussa euroalueen osallistumisaste oli 67 prosenttia, kun se vuoden 2006 lopulla oli noussut lähes 71 prosenttiin. Tämä heijastaa työllisten määrän kasvua. Osallistumisaste on edelleen kuitenkin yli 5 prosenttiyksikköä matalampi kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Naisten osallistumisasteen kasvu on viime vuosina ollut merkittävä tekijä työmarkkinamuutosten vetäjänä. Tänä päivänä euroalueen naisten osallistumisaste on 63 prosenttia ja miesten vajaat 79 prosenttia. Naisten ja miesten osallistumisasteet ovat hyvin lähellä toisiaan ainoastaan Suomessa. Nuorten osallistumisasteen kehitys on ollut lievästi negatiivista, ja taso on lisääntyneen opiskelun seurauksena alhainen (44.5 % vuonna 2006). Ikääntyneiden eli 55 - 64 -vuotiaiden osallistuminen on sitä vastoin kehittynyt selvästi myönteisempään suuntaan, kun varhainen eläkkeelle siirtyminen on vähentynyt. Vuonna 2005 45 % ikääntyneistä osallistui työmarkkinoille.

Osa-aikaisten työsuhteiden osuus kaikista euroalueen työsuhteista on lisääntynyt 7.5 prosentista vuonna 1999 vajaaseen 20 prosenttiin vuonna 2006. Noin 35 prosenttia kaikista työllisistä naisista on osa-aikatyössä, kun työllisistä miehistä osa-aikatyötä tekeviä on vain runsaat 7 prosenttia.

Kuvio 2. Työllisyyskehitys

Lähde: Eurostat

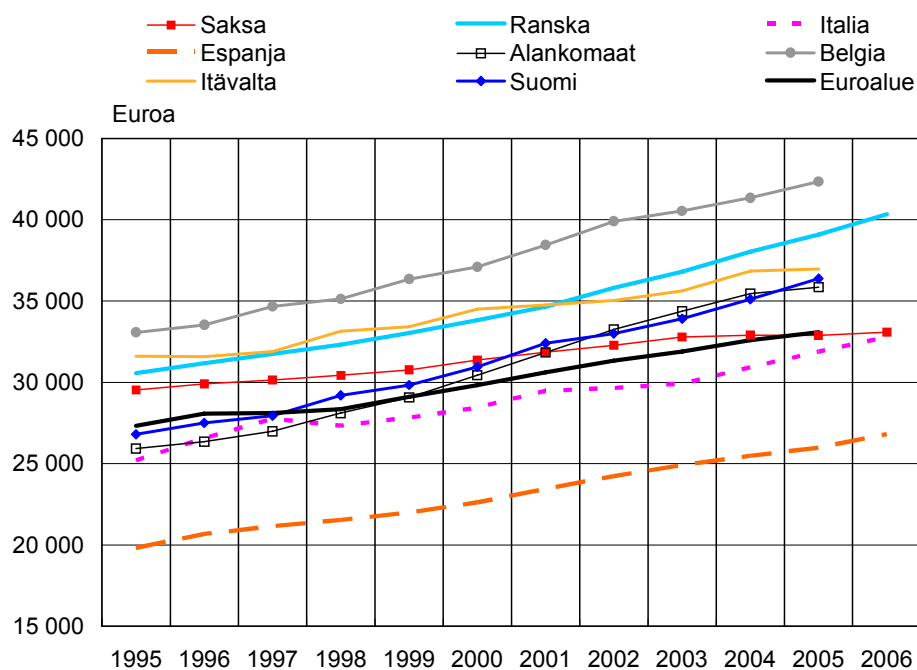
Lähes puolet (44 %) viime vuosien työllisyyden kasvusta onkin tullut osa-aikaisuuden lisääntymisen kautta. Suurin osa uusista osa-aikatöistä on palvelusektorilla, ja naiset ovat täyttäneet suuren osan näistä uusista työpaikoista. Määräaikaisten työsopimusten osuus on samalla ajanjaksolla kasvanut 14 prosentista 17 prosenttiin. Osittain osa-aikaisuuden lisääntymisen seurauksena keskimääräiset työtunnit työntekijää kohti ovat vähentyneet. Koko-aikaisissa olevien työtunnit ovat vuosien 1999 -2006 aikana laskeneet keskimäärin 1.1 tuntia viikossa ja kaikkien työntekijöiden keskimääräiset työtunnit ovat laskeneet 1.8 tuntia viikossa.

2.2 Palkkakehitys

Euroalueen palkkakehityksestä ja kiristyivistä työmarkkinoista on viime aikoina puhuttu paljon. Työttömyyden lasku ja työllisyyden kasvu on lisännyt spekulatioita palkkapaineiden noususta. Monta vuotta jatkuneen maltillisen palkkakehityksen pelätään päättyvän, ja palkkojen nousun ennustetaan kiihtyvän tänä ja ensi vuonna. Parantuneen työmarkkinatilanteen ohella palkkapaineita ovat lisäämässä yritysten kasvaneet voitot ja nopeutunut tuottavuuskasvu.

Euroalueen palkkakehitys pysyi suhteellisen maltillisena vuosina 1999 - 2006, jolloin palkansaajakorvaukset² työntekijää kohti nousivat keskimäärin 2.2 %. Saksan palkkojen nousuvauhti oli muita maltillisempaa, keskimäärin 1.1 % vuodessa ja kolmen viime vuoden aikana vain 0.6 prosenttia vuodessa. Suomessa, Ranskassa ja Espanjassa palkansaajakorvausten kasvuvauhti on ollut euroalueen nopeinta koko tarkasteluperiodin ajan (Taulukko 2). Alankomaissa sitä vastoin aiemmin nopea palkkakehitys rauhoittui kahden viime vuoden aikana merkittävästi.

Kuvio 3. Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden

Lähteet: Eurostat ja Tilastokeskus.

EKP on ryhtynyt kokoamaan tietoja sopimuspalkoista euroalueen maissa. Vähentämällä palkansaajakorvauksista sopimuspalkat ja työnantajan sosiaalimaksut saadaan arvio palkkaliukumasta.³ Euroalueella palkkaliukumat ovat olleet keskimäärin nollan tuntumassa (Taulukko 2). Suomessa palkkaliukumat ovat olleet keskimäärin yhden prosentin paikkeilla, mutta

² Palkansaajakorvaukset = maksetut bruttopalkat + työnantajien sotukulut.

³ Palkkaliukuma = työntekijäkohtaiset palkansaajakorvaukset - työnantajan sotumaksut - sopimuspalkat

viime vuonna se nousi 1,8 prosenttiin. Lähelle pääsi vain Italia, missä liukuma oli 1,4 prosenttia. Muiden maiden liukumat olivat pienempiä tai jopa negatiivisia. Kokonaisuudessaan palkkaliukumien kehitys ei siis viittaa työmarkkinoiden kiristymiseen ainakaan vielä viime vuoden aikana.

Vaikka viime vuosien palkkakehitys onkin ollut euroalueella maltillinen ja työllisyyskehitys hyvä, OECD:n uusimman euroalue-raportin mukaan palkkakehityksen maltillisuus ei ole vaikuttanut työllisyyteen aivan odotetulla tavalla (OECD 2007a). Viime vuosien keskimääräinen kahden prosentin nimellispalkkojen nousu merkitsee sitä, että reaalisesti palkat eivät ole juurikaan nousseet. Tämä ei kuitenkaan ole näkynyt yhtä paljoa työllisyyden kehityksessä kuin aiempien relaatioiden perusteella olisi voinut odottaa, mikä vuorostaan on vaikuttanut kotitalouksien heikosti kasvavaan kulutukseen. Euroalueelle estimoitu palkkayhtälö ei näköjään enää ole toiminut hyvin: työntekijöiden reaalin kompensatio on OECD:n mukaan kehittynyt heikommin kuin työttömyys ja tuottavuuskehitys antaisivat aiheen odottaa. Eräänä mahdollisena syynä maltilliseen palkkakehitykseen on esitetty globalisaation aiheuttamaa uhkaa työpaikkojen katoamisesta ulkomaille, mikä on voinut alentaa työntekijöiden reservatiopalkkaa⁴.

⁴ Reservatiopalkalla tarkoitetaan sellaista palkkaa, jolla työntekijä on indifferentti sen suhteen, tekekö työtä vai ei.

Taulukko 2. Palkansaajakorvaukset ja palkkaliukumat

Palkansaajakorvaukset työntekijää kohden, %-muutos					
	ka. 1999-2006	2003	2004	2005	2006
Euroalue	2,2	1,8	2,1	1,5	2,2
Itävalta	1,7	1,7	3,4	0,4	2,6
Belgia	2,7	1,6	2,0	2,4	2,9
Saksa	1,1	1,5	0,4	-0,1	0,6
Espanja	2,8	2,7	2,3	2,0	3,2
Ranska	2,8	2,8	3,4	2,8	3,2
Italia	2,3	0,9	3,4	3,1	2,9
Alankomaat	3,2	3,4	3,2	1,1	0,5
Suomi	3,2	2,8	3,5	3,6	3,2
Palkkaliukumat, osuuksia palkkojen toteutuneesta noususta prosenttiyksikköinä					
Euroalue	0,0	-0,8	0,0	-0,4	0,1
Itävalta	-0,5	-0,3	1,3	-1,7	-0,1
Belgia	0,5	-0,4	0,3	0,7	0,8
Saksa	-0,8	-0,9	-0,7	-0,8	-0,6
Espanja	-0,2	-0,6	-0,7	-1,4	0,0
Ranska	0,6	0,0	1,0	0,0	0,3
Italia	0,1	-1,8	0,3	-0,2	1,4
Alankomaat	0,2	-0,1	0,6	0,6	-0,9
Suomi	1,0	0,6	1,2	0,9	1,8

Lähde: Eurostat

Toinen mahdollinen selitys on, että työmarkkinauudistukset ovat alkaneet vaikuttaa euroalueen talouteen ja työmarkkinoiden toimivuuteen alentamalla palkkapaineita ja hillitsemällä palkkojen nousua. Kolmas selitys on, että työn tuottavuuden potentiaalinen kasvuvauhti onkin aiemmin oletettua alempi. OECD:n arvion mukaan euroalueen tuottavuuden trendikasvu on 1.25 %.(OECD, 2007)

Tuoreimmissa ennusteissa palkkojen nousuvauhdin ennustetaan lievästi kiihtyvän euroalueella. OECD ennustaa Employment outlook-julkaisussaan (OECD, 2007d) että reaaliset palkat (real compensation) EU-15-maissa tulevat nousemaan 1.1 % sekä vuotena 2007 että vuotena 2008. Nousu oli vuonna 2006 ainoastaan 0.3 % ja vuonna 2005 0.0 % EU-15-maissa. Saksan palkkakasvun ennustetaan edelleen pysyvän maltillisena ja jopa laskevan vuonna 2007.

Nämä arviot saavat tukea Saksan IG Metallin toukokuun alun sopimuksesta työnantajien kanssa Baden-Württembergin osavaltiossa. Samanlaista tai samankaltaista sopimusta on myöhemmin myös hyväksytty monessa muussa osavaltiossa (Bayern, Sachsen-Anhalt, Niedersachsen, Berlin und Brandenburg ja Nordrhein-Westfalen). Sopimus lupaa 4.1 prosentin palkankorotuksen seuraavien 12 kuukauden aikana sekä 400 euron kertamaksun heti. Sopimus jatkuu vuoden 2008 kesäkuun jälkeen 5 kuukautta, jona aikana palkat nousevat 1.7 %.

IG Metallin sopimusneuvottelut koskevat 3.4 miljoonaa saksalaista työntekijää, esimerkiksi Siemensin, Daimler-Chryslerin, Volkswagenin ja BMW:n työntekijöitä.

IG Metallin nyt tehtyä palkankorotussopimusta ei asiantuntijoiden taholla nähdä kohtuuttoman kovana eikä varsinaisesti inflaatiopaineita luovana, koska Saksan metalliteollisuudessa tuottavuus on kehittynyt viime aikoina suotuisasti. Kemianalan työntekijäliiton IG Chemien aikaisemmin neuvottelemat 3.6 prosentin palkankorotukset antoivat odottaa nyt nähdyn kokoisia korotuksia, koska metalliteollisuuden työntekijät ovat useimmiten saaneet korkeampia korotuksia kuin muualla taloudessa työskentelevät, sektorin nopean tuottavuuden kasvun johdosta.

2.3 Työmarkkinoiden kireys

Yleisin mitta työmarkkinoiden kireydestä on työttömyysaste. Tämän mittarin perusteella euroalueen työmarkkinoiden kireys olisi viime vuosina lisääntynyt parantuneen työmarkkinatilanteen seurauksena. Euroalueen työttömyysaste on seitsemässä vuodessa laskenut 2.5 prosenttiyksikköä 7.2 prosenttiin.

Työttömyysaste ei kuitenkaan yksinään ole tyydyttävä mittari työmarkkinoiden kireydestä. Se tarvitsee rinnalleen tietoa tasapainotyöttömyydestä⁵ tai ns. NAIRU:sta⁶. Arviot tasapainotyöttömyydestä ovat melko epävarmoja ja lisäksi ne vaihtelevat maasta toiseen ja yli ajan. Työmarkkinoiden kireyteen vaikuttaa myös työmarkkinoiden kohtaanto eli se, miten hyvin työtä etsivät ja avoimet työpaikat kohtaavat: jos kohtaanto huononee, niin työmarkkinoiden kireys lisääntyy, vaikka työttömyys pysyisi muuttumattomana.

Euroalueella käytetään yleisesti NAIRU:a mittarina pitkän aikavälin tasapainotyöttömyydelle. Tämän ja työttömyysasteen avulla voi laskea ns. työttömyyskuilun (unemployment gap), joka kertoo, paljonko vallitseva työttömyys poikkeaa tasapainotyöttömyydestä. Toukuuun OECD Economic Outlook raportissa (OECD, 2007e) esitetään tuoreimmat arviot nykyisestä NAIRU:sta sekä ennustetusta tulevaisuuden NAIRU:sta. Arvioiden mukaan euroalueen työttömyyskuilu on periaatteessa umpeutunut. Belgiassa, Saksalla, Ranskalla, Alankomailla ja Portugalilla kuilu on positiivinen eli työttömyys on vielä NAIRUn yläpuolella. Muilla euroalu-

⁵ Tasapainotyöttömyydellä tarkoitetaan sitä pitkäaikaista työttömyysastetta, joka ei luo inflaatiopaineita mihinkään suuntaan

⁶ NAIRU=non-accelerating inflation rate of unemployment

een mailla se on negatiivinen eli työttömyysaste on matalampi kuin tasapainotyöttömyysaste. Tällainen tilanne luo periaatteessa palkkapaineita, koska työmarkkinoilla ei enää ole vapaata kapasiteettia.

Taulukko 3. Työttömyysasteet ja NAIRU-arviot maittain

	2006 NAIRU/NAWRU**	työttömyysaste*	gap***	
Euroalue	7,4	7,9	0,5	+
Belgia	7,2	8,2	1	+
Saksa	7,3	8,4	1,1	+
Irlanti	5,2	4,4	-0,8	-
Kreikka	9,3	8,9	-0,4	-
Espanja	9,1	8,6	-0,5	-
Ranska	8,5	9,4	0,9	+
Italia	7,2	6,8	-0,4	-
Alankomaat	3,2	3,9	0,7	+
Itävalta	5	4,8	-0,2	-
Portugali	4,8	7,7	2,9	+
Suomi	8,2	7,8	-0,4	-

*Eurostat

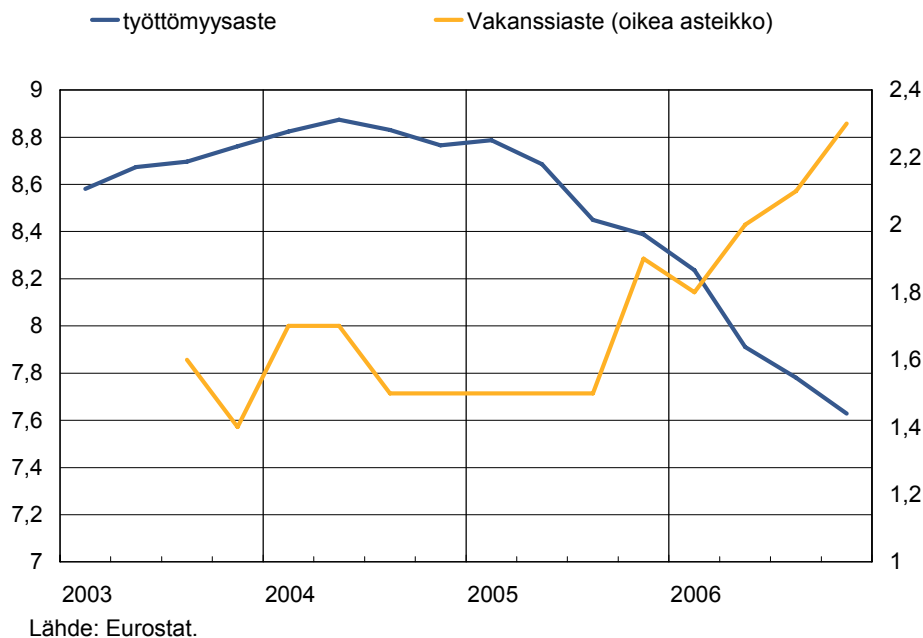
** OECD Economic Outlook

*** gap= NAIRU-työttömyysaste

NAIRU:n arviointi on kuitenkin hyvin vaikeata, ja arviointi- ja mittausvirheet ovat yleisiä. Näiden lukujen perusteella vaikuttaa kuitenkin siltä, että vain harvalla euroalueen mailla NAIRUn ja työttömyysasteen välinen ero on kooltaan erityisen suuri. Tämä viittaa siihen, että palkkapaineet voivat olla lisääntymässä.

Työmarkkinoiden kohtaannon sujuvuus vaikuttaa myös työmarkkinoiden kireyteen. Kohtaannolla tarkoitetaan sitä, miten työttömät ja avoimet työpaikat löytävät toisensa työmarkkinoilla. Huonontunut kohtaanto tarkoittaa, että samalla määrällä avoimia työpaikkoja (vakansseja) ja työttömiä luodaan pienempi määrä uusia työsuhteita. Tämän mittarin huono puoli on tässä yhteydessä se, että euroalueelle ei ole saatavilla laadukasta ja harmonisoitua tilastoa avoimista työpaikoista. Seuraavassa kuviossa esitetään avoimien työpaikkojen suhde työvoimaan (*Kuvio 4*). Kuvioista ilmenee, että vakanssiaste nousi 1.5 prosentista 2.3 prosenttiin vuoden 2005 lopulta vuoden 2006 loppuun mennessä samaan aikaan, kun työttömyysaste laski noin prosenttiyksikön verran. Tämä viittaa työmarkkinoiden kireyden lisääntymiseen. Saksassa vakanssiaste on noussut tasaisesti viime vuosina, niin myös Alankomaissa ja Suomessa. Ranskassa vakanssiaste ei juuri ole muuttunut.

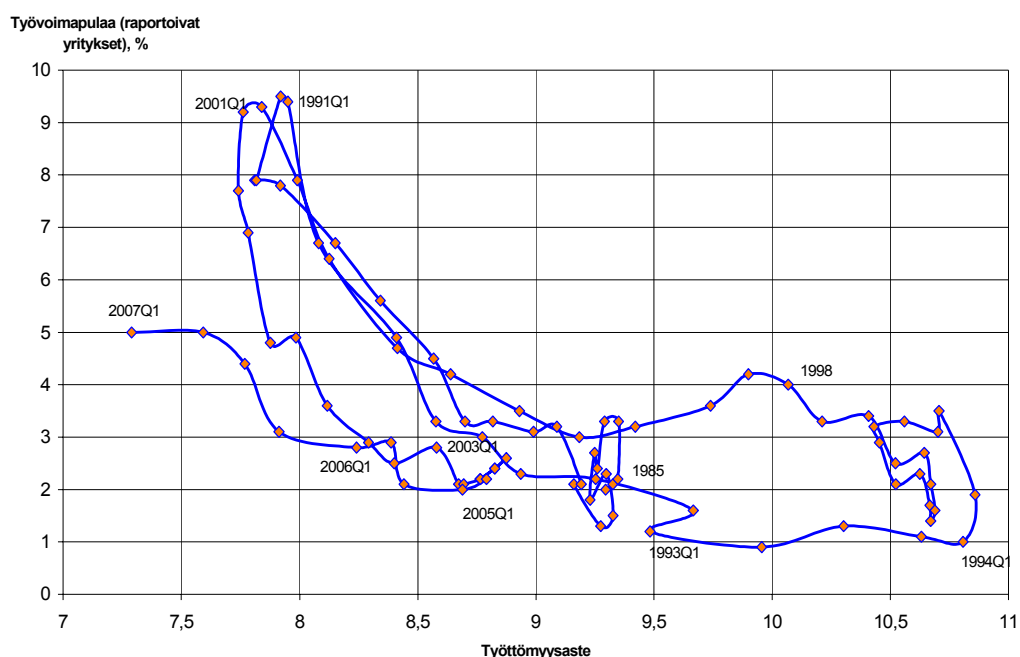
Kuvio 4. Vakanssi- ja työttömyysaste, % työvoimasta

Euroopan komissio julkaisee osana yritysbarometri-aineistoaan indikaattorin teollisuuden kokemasta, tuotantoa haittaavasta työvoimapulasta. Tämä indikaattori kertoo työmarkkinoiden kysyntäpuolen koetusta kireydestä. Uusimman luottamuskyselyn mukaan noin 5 prosenttia euroalueen teollisuusyrityksistä kokee, että työvoimapula rajoittaa tuotantoa tällä hetkellä. Tämä ei ole erityisen korkea luku – osuus oli suurempi sekä 2000-luvun että 1990-luvun alussa.

Seuraavassa kuviossa Beveridge-käyrää käytetään havainnollistamaan työmarkkinoiden kehitystä (Kuvio 5). Vaaka-akseli esittää työttömyysastetta ja pystyakseli komission julkaisemaa indikaattoria teollisuusyritysten kokemasta työvoimapulasta. Mitä lähempänä origoa käyrä on, sitä parempi on työmarkkinoiden toimivuus. Kuvioista huomataan, että työttömyysaste on viime vuosina laskenut ennätysalhaiselle tasolle lisäämättä kuitenkaan teollisuuden kokemaa työmarkkinoiden kireyttä aikaisempaan tapaan. Näyttää siltä, että euroalueen Beveridge-käyrä olisi siirtymässä sisäänpäin. Tämä voisi kuvata kohtaanto-ongelmien vähentymistä tai yleisesti työmarkkinoiden aiempaa parempaa toimivuutta. Tämän kuvion perusteella työmarkkinoiden kireys on lisääntynyt hyvin rajallisesti viime aikoina.

Kuvio 5. Beveridge-käyrä (käyttäen työvoiman puute –indikaattoria)

Lähde: Komissio ja eurostat

Maittain tarkasteltuna teollisuuden kokema työvoimapula on suurinta Sloveniassa (27 %), Suomessa (12 %) ja Itävallassa (11 %) ja pienintä Italiassa ja Espanjassa (vajaat 3 % kummassakin). Saksassa työvoimapulaa kokevien teollisuusyritysten osuus on 7 prosenttia kaikista yrityksistä.

Palkkapaineita voi myös tarkastella työttömyyden ja funktionaalisen tulonjaon kehityksen kautta. Sauramo (2007) analysoi palkkapaineita EU-maissa tarkastelemalla työttömyyden ja funktionaalisen tulonjaon kehitystä viime vuosina. Sauramon mukaan paineet palkojen kantulo-osuutta nostaviin palkankorotuksiin ovat erityisen isot Italiassa ja Espanjassa. Saksan palkkapaineet ovat myös samansuuntaisia mutta eivät yhtä isoja. Myös Suomessa palkkapaineet ovat tämän mittarin perusteella merkittäviä.

Tämän aineiston perusteella voidaan todeta, että vielä ei ole näkyvissä selviä merkkejä työmarkkinoiden kireyden merkittävästä lisääntymisestä euroalueella. Maittain tilanteet kuitenkin poikkeavat toisistaan. Lisäksi arvioinnin tekoa vaikeuttaa vertailukelpoisen tilastoaineiston puute.

2.4 Siirtolaisuuden merkitys euroalueen työmarkkinoilla

Viime vuosien aikana siirtolaisuudesta on tullut merkittävä työmarkkinatekijä monissa maissa. Se on tuonut lisää joustoa työmarkkinoille ja työvoimaa sinne, missä sitä tarvitaan. Toiseksi on suosittu laajasti väliaikaista maahanmuuttoa, mutta euroalueen maat tulevat luultavasti hyvin pian tarvitsemaan myös pitkäjänteistä maahanmuuttoa demografisten muutosten seurauksena.

Eurostatin mukaan vuonna 2004 EU-maissa asui noin 25 miljoonaa ei-kansalaista (non-national) ⁷, eli noin 5.5 % alueen koko väestöstä. Absoluuttisesti mitattuna eniten ei-kansalaisia asui Ranskassa, Saksassa, Italiassa ja Espanjassa. Alueelliset erot ovat euroalueen sisällä erittäin suuret. Suomessa ainoastaan 2 % väestöstä on muun maan kansalaisia, kun Saksassa osuus on 8.9 %, Espanjassa 8.1 % ja Itävallassa 9.4 %.(Euroopan komissio, 2006).

EU:n sisäiset muuttovirrat ovat virallisten tilastojen mukaan suhteellisen pieniä. Eurostatin Labour Force Surveyn mukaan vain noin 0.1 % EU15-maissa työmarkkinoilla olevista on muuttanut toiseen EU-maahan vuoden 2000 jälkeen. Muuttajat ovat yleensä nuoria ja hyvin koulutettuja.

Uusien jäsenmaiden vaikutuksia muuttovirtoihin on jossain määrin vaikeata arvioida, koska kaikki vaikutukset eivät vielä näy tilastoissa. Euroalueen maista ainoastaan Irlanti avasi työmarkkinansa uusien jäsenmaiden työntekijöille heti vuoden 2004 toukokuussa. Ensimmäisten 12 kuukauden aikana Irlannissa rekisteröitiin 83 000 työntekijää uusista jäsenmaista, mikä vastaa 4 % Irlannin työvoimasta. Jotkut näistä ihmisistä olivat kuitenkin Irlannissa jo ennen tätä. Seuraavien kuuden kuukauden aikana 66 000 työlupaa myönnettiin uusien jäsenmaiden kansalaisille. Maahanmuuttajista suurin osuus oli puolalaisia (54 %), liettualaisia (19 %), latvialaisia (9 %) ja slovakialaisia (8 %). Toukokuusta 2004 joulukuuhun 2005 Puolasta muutti Irlantiin ja Isoon-Britanniaan 0.7 % maan väestöstä ja Liettuaista jopa 2 % maan väestöstä. Komission tietojen perusteella uusien jäsenmaiden vaikutus EU15-maiden työmarkkinoihin on ollut positiivinen. Uusien jäsenmaiden kansalaiset muodostavat alle prosen-

⁷ Siirtolaisia tai maahanmuuttajia määritellään eri tilastoissa eri tavalla. Useimmiten käytetään käsitettä ei-kansalainen, mutta myös käsitettä "ulkomailla syntynyt" käytetään jossain määrin. Näissä tilastoissa ulkomailla syntyneet tietyn maan kansalaiset lasketaan eri tavalla.

tin työkäisestä väestöstä kaikissa muissa maissa paitsi Itävallassa (1.2 % 2005) ja Irlannissa (3.8 %, 2005). (Euroopan komissio, 2006)

Jos otetaan huomioon muuttovirrat EU:n ulkopuolelta, kuva näyttää aika erilaiselta. Uusien työntekijöiden osuus työvoimasta on Espanjassa muuttunut voimakkaasti vuoden 2000 jälkeen. Myös Irlannin tilanne on muuttumassa. Suuret kertaluontoiset muutokset tilastoissa johtuvat useimmiten säännösten muutoksista (esim. Portugalissa ja Espanjassa) liittyen laittomien työntekijöiden rekisteröintiin. Italiassa ja Kreikalla on myös jatkuvasti tilastointiongelmia, jotka aiheutuvat laittomasta maahanmuutosta. (OECD, 2007c)

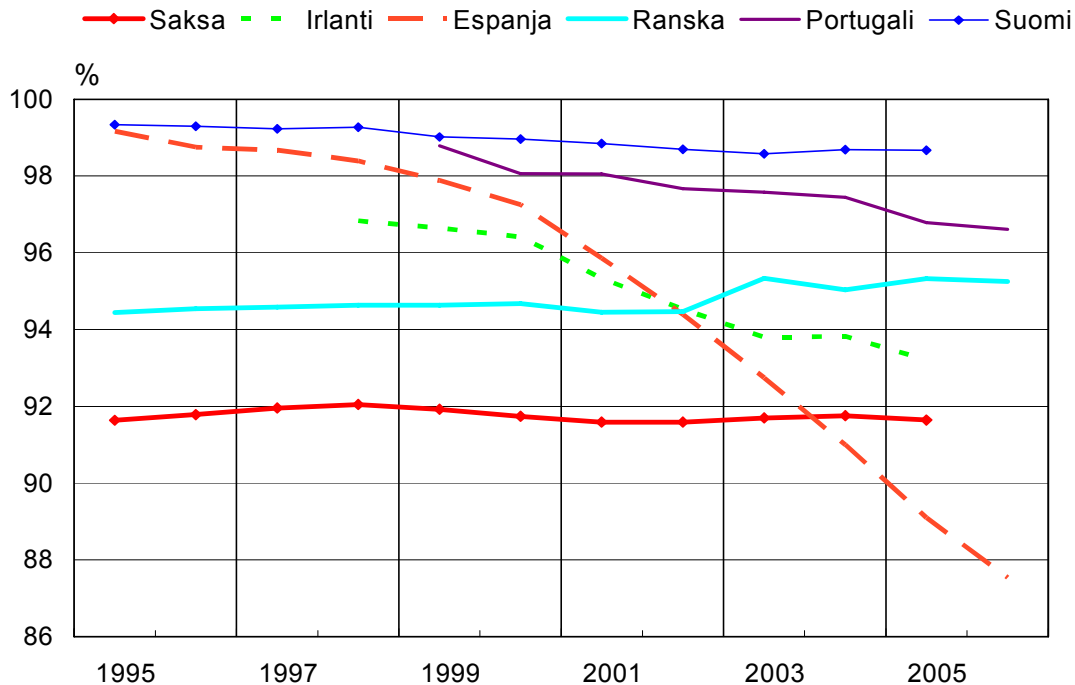
Taulukko 4. Uudet ulkomaalaiset työntekijät, tuhatta henkilöä

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Itävalta	15,4	16,3	15,2	15,4	18,3	25,4	27,0	24,6	24,1	24,5
Belgia	2,8	2,2	2,5	7,3	8,7	7,5	7,0	6,7	4,6	4,3
Suomi	10,4	14,1	13,3	13,8	14,2
Saksa	270,8	262,5	285,4	275,5	304,9	333,8	373,8	374,0	372,2	380,3
Irlanti	4,3	3,8	4,5	5,7	6,3	18,0	36,4	40,3	47,6	34,1
Italia	21,6	21,4	58,0	92,4	139,1
Luxemburg	16,5	18,3	18,6	22,0	24,2	26,5	25,8	22,4	22,6	22,9
Alankomaat	..	9,2	11,1	15,2	20,8	27,7	30,2	34,6	38,0	44,1
Portugali	2,2	1,5	1,3	2,6	4,2	7,8	133,0	52,7	13,6	6,5
Espanja	36,6	36,6	25,9	48,1	49,7	172,6	154,9	101,6	74,6	..

OECD International migration data

Edellisestä taulukosta havaitaan, että uusien (laillisten) työntekijöiden määrä on lisääntynyt merkittävästi tietyissä euroalueen maissa (ei siis kaikki maahanmuuttajat, vaan ainoastaan työntekijät). Espanjan virrat ovat kasvaneet, mutta niin ovat myös Saksan, Italian ja Irlannin.

Kuvio 6. Omien kansalaisten osuus koko työvoimasta, %

Lähde: Eurostat.

Irlannin vuoden 2004 havainto perustuu ensimmäisten kahden neljänneksen havaintojen keskiarvoon ja vuoden 2005 havainto perustuu ensimmäisen neljänneksen havaintoon.

Kuviosta 6 näkyy, että monessa euroalueen maassa omien kansalaisten osuus työvoimasta on pysynyt ennallaan viime vuosina. Ulkomaalaisten osuus on kasvanut eniten Espanjassa, mutta myös Irlannissa ja Portugalissa. Valitettavasti vastaavaa dataa ei ole saatavissa Italiasta, missä maahanmuuton merkitys myös on ollut suuri.

Espanjan siirtolaisuuskehitys on ollut omaa luokkaansa. Vaikutus talouskasvuun, työllisyyteen ja elintason on ollut merkittävä. Espanjan pääministerin taloudellinen toimisto arvioi siirtolaisuuden vaikutuksia viime vuonna (OEP, 2006) ja OECD raportoi englanniksi asiasta (OECD, 2007c). Raportin mukaan puolet Espanjan BKT-kasvusta vuosien 2001 -2005 aikana on tullut suoraan maahanmuutosta väestön, työllisyyden ja per capita tulojen myönteisten vaikutusten kautta. Vuoden 2000 jälkeen noin kolme miljoonaa Espanjan neljästä miljoonasta uudesta asukkaasta on maahanmuuttajia ja puolet 2.6 miljoonasta uudesta työpaikasta on täytetty maahanmuuttajilla (OECD, 2007b). Suuri osa Espanjan maahanmuutosta tulee Etelä-Amerikasta.

Maahanmuuttotilastointiin liittyy mittausongelmia ja paljon epävarmuutta. Euroalueen sisällä tapahtuu paljon muuttoa ilman rekisteröintiä etenkin, jos muuton odotetaan olevan lyhytaikaista, ja euroalueen ulkopuolelta tulevien laittomien maahanmuuttajien osuus on joissain maissa arvioiden mukaan iso. Tarkkaa osuutta on kuitenkin lähes mahdotonta arvioida.

Isoja maahanmuuttovirtoja on siis olemassa euroalueella, mutta maakohtaiset erot ovat erittäin suuria. Irlantiin on muuttanut merkittävä määrä työntekijöitä uusista jäsenmaista ja Espanjaan saapuu jatkuvasti laillisia ja laittomia siirtolaisia Etelä-Amerikasta ja Afrikasta. Myös Italiaan ja Portugaliin on saapunut laillisia ja laittomia maahanmuuttajia viime vuosina sekä Etelä-Amerikasta, Afrikasta että Itä-Euroopasta.

3 Työmarkkinauudistukset

Euroalueen työmarkkinoita on perinteisesti syytetty hitaasta uudistuskehityksestä ja jäykkyydestä. On keskusteltu paljon siitä, paljonko euroalueen maat ovat uudistaneet työmarkkinoita ja ovatko uudistukset olleet riittäviä.

Seuraavassa pyritään luomaan yleiskuva viime vuosien työmarkkinauudistuksista euroalueella. Ensin käydään läpi OECD:n listaamat työmarkkinoiden mahdolliset uudistusalueet. Tämän jälkeen käydään uudistusryhmittäin läpi, millaisia uudistuksia viime vuosina on toteutettu. Käsittely on maakohtainen. Maiden heterogeenisuus on niin suuri, että euroalueen tasolla uudistuksista on vaikea puhua. Lisäksi käytetään OECD:n laskemia aggregaattimittoja työmarkkinauudistuksista yleiskuvan vahvistamiseksi. Lopuksi tarkastellaan työmarkkinauudistusten vaikutuksia käsittelevää empiiristä tutkimusta.

3.1 Työmarkkinoihin vaikuttavat uudistukset

Mahdolliset työmarkkina- ja työmarkkinoihin liittyvät uudistukset voidaan OECD:n (1995) mukaan jakaa kolmeen eri pääryhmään: (1) varsinaiset työmarkkinauudistukset, (2) hyödyke-markkinauudistukset ja (3) yleinen makrotalouspolitiikka. Tämän lisäksi myös rahoitusmarkkinoiden toimivuus kytketään usein työmarkkinoiden joustavuuteen. Tämä paperi rajoittuu tarkastelemaan varsinaisia työmarkkinauudistuksia, eikä ulotu hyödyke- tai rahoitusmarkkinauudistuksiin eikä makrotalouspolitiikkaan.

OECD (1995) ryhmittelee työmarkkinauudistukset seitsemään kategoriaan:

1. Aktiivinen työmarkkinapolitiikka
2. Työn verotus
3. Työmarkkinalainsäädäntö (erityisesti työsuhdeturva)⁸
4. Työttömyyspäivärahat ja muut edut
5. Palkkaneuvottelujärjestelmä
6. Työajan joustavuus
7. Kannustimet työvoimassa pysymiseksi ja eläkejärjestelmä uudistukset.

Euroalueen maissa tehdyistä työmarkkinauudistuksista on saatavilla tietoa mm. OECD:n työmarkkinauudistusindikaattoreista sekä Euroopan komission työmarkkinauudistustietokantaa LABREFista. OECD:n dataa on useimpien indikaattoreiden kohdalla saatavilla vasta vuoteen 2003 tai 2004 saakka. Lisäksi julkisesti saatavilla oleva osa LABREF-tietokannasta on vielä keskeneräinen ja kattaa tällä hetkellä ainoastaan vuodet 2004 - 2005. Tietokannan vielä julkistamatonta osaa on kuitenkin hyödynnetty Arpaian ym. (2006) tutkimuksessa. Vaikka Arpaian ym. tutkimus on vielä keskeneräinen, sitä on käytetty seuraavassa, koska se tarjoaa vuoteen 2006 asti ulottuvaa dataa.

Suuri haaste uudistusten läpikäynnissä on tietojen ja tilastojen laatu ja vertailtavuus. Jokainen työmarkkinauudistus on erilainen ja verbaalinen kuvailu on usein parempi kuin tilastollinen vertailu. Kuitenkin yhdenmukaistaminen on tarkoituksenmukaista, mikäli halutaan verrata maita toistensa kanssa.

Euroalueen työmarkkinauudistusten yleispiirteet ovat vuosina 2000 - 2006 olleet Arpaian ym. mukaan seuraavanlaisia:

- Poliitiikka on siirtynyt passiivisesta **aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan**.
- **Enemmistö politiikkauudistuksista** on kuulunut ryhmiin "**aktiivinen työmarkkinapolitiikka**", "**verotus**", "**työttömyys- ja hyvinvointiedut**" ja "**eläkkeet**". Suhteellisen vähän uudistuksia on viety läpi työmarkkinalainsäädännössä.

⁸ Sisältää säännöt työhön palkkaamisesta ja irtisanomisesta.

- **Työaikaan liittyvät uudistukset** ovat pääasiallisesti joustavan työajan järjestelyjä, joilla pyritään helpottamaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamista, sekä poikkeamia työehtosopimuksista. Uudistukset ovat myös keskittyneet määräaikaisten työsuhteiden sääntelyn purkamiseen, eikä samoja uudistuksia ole viety läpi vakituisten työpaikkojen osalta.
- Suurin osa uudistuksista vietiin läpi **erillisinä uudistuksina**, eikä osana laajempaa uudistuspakettia.
- **Työn tarjonta on useimmissa maissa ollut politiikan keskipiste.** Monet maat ovat panostaneet työmarkkinoiden kohtaannon parantamiseen.
- On panostettu paljon **ikäntyneiden työntekijöiden aktivointiin.**
- Työmarkkinauudistukset ovat **eronneet toisistaan paljon eri maissa.**
- Maat, joissa on alhainen osallistumisaste, ovat vieneet läpi enemmän uudistuksia kuin korkean osallistumisasteen maat. Sitä vastoin korkean työllisyyden ja osallistumisasteen maat ovat puuttuneet työsuhdeturvaan työmarkkinalainsäädäntöä uudistamalla. (Arpaia ym. 2006)

Brandtin ym. (2005) mukaan Alankomaat ja Suomi ovat olleet erityisen aktiivisia ja vieneet läpi laajoja työmarkkinauudistuksia. Ranska, Italia ja Irlanti ovat käyttäneet erilaista taktiikkaa ja vieneet läpi suppeita ja kohdistettuja uudistuksia.

OECD:n (2006) mukaan on olemassa "tyypillisiä" uudistuspaketteja. Euroalueen maista Alankomaat on panostanut samanlaiseen pakettiin kuin Iso-Britannia ja Australia, nimittäin työn verotuksen kevennyksiin ja aktiivisen työmarkkinapolitiikan uudelleenohjaukseen. Näin on pyritty panostamaan tehokkaaseen hakuprosessiin ja aikaiseen aktivointiin, mihin on kuulunut myös pakollisuutta. Saksa, Italia, Alankomaat ja Belgia ovat kaikki panostaneet määräaikaista työsuhteita säätelevän työmarkkinalainsäädännön keventämiseen, osatyöllisyyteen ja joustavuuteen. Maat, jotka ovat panostaneet eniten työmarkkinauudistuksiin, ovat samat, jotka olivat aiemmin uudistaneet hyödykemarkkinoitaan.

Seuraavassa käydään läpi viime vuosien uudistukset OECD:n (1995) ryhmittelyn mukaisesti.

Aktiivinen työmarkkinapolitiikka

Hyvin suunniteltu aktiivinen työmarkkinapolitiikka voi vähentää työttömyyttä kohentamalla työmarkkinoiden kohtaantoprosessia ja parantamalla osallistujien taitoja. Naisten, nuorten ja ammattitaidottomien työmarkkinatilannetta on perinteisesti parannettu eniten aktiivisen työmarkkinapolitiikan kautta.

Vuosina 2000 - 2006 julkisten työllisyyspalvelujen rakenteeseen tehtiin paljon uudistuksia. Jatkuvien ammatillisten koulutusjärjestelmien kehittäminen kuului usein uudistusten ytimeen. Merkittävimmät uudistukset nähtiin Ranskassa, Saksassa ja Italiassa.

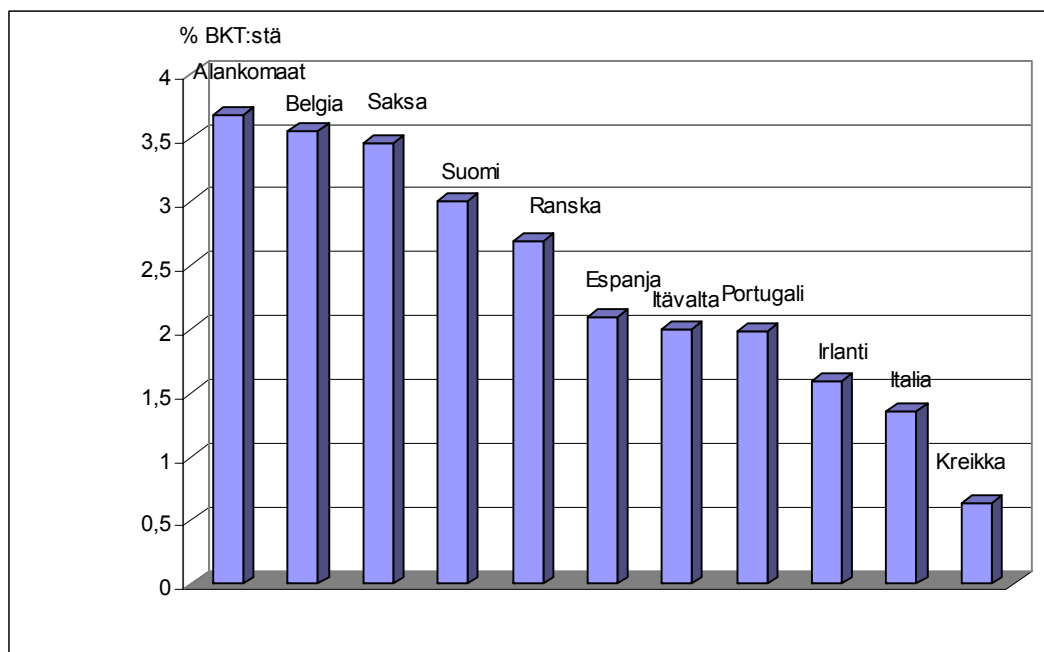
Saksassa liittovaltion työnvälitystä uudistettiin vuonna 2003. Uudistukseen kuului tehostettu neuvonanto ja tukeminen sekä yksityisten työnvälitystoimistojen hyödyntäminen. Ammatillisen ja muun koulutuksen tehostamiseen panostettiin uusimalla ammatillisen koulutuksen järjestelmiä vuonna 2004 tukemaan elinikäistä oppimista ja kohdentamalla toimintaa erityisesti ammattitaidottomiin.

Ranskan vuoden 2004 sosiaalisen koheesion suunnitelma oli samansuuntainen. Se lakkautti julkisen työnvälityspalvelun monopoliaseman ja käynnisti paikallisia palveluita ja työnvälityskeskuksia.

Italian vuoden 2003 uudistus mahdollisti työvoimapalveluiden yksityistämisen ja vahvisti tehokkaiden aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden läpivientiä. Aktivointi sisälsi elinikäistä oppimisen tukemista ja koulutuskeskusten perustamista koulusta työmarkkinoille siirtymisen helpottamiseksi. (Arpaia ym. 2006)

Kuviossa 7 on esitetty aktiiviseen työmarkkinapolitiikkaan liittyvät menot vuonna 2004. Eniten aktiiviseen työvoimapolitiikkaan panostivat Alankomaat, Belgia ja Saksa ja vähiten Kreikka, Italia ja Irlanti.

Kuvio 7. Aktiivinen työmarkkinapolitiikka, menot % BKT:stä, vuonna 2004

Työn verotus

Suuri osa työn verotusuudistuksista vuosina 2000 - 2006 kohdentui työhön kohdistuvan verokuorman keventämiseen. Sen kautta pyrittiin stimuloimaan sekä työn tarjontaa että kysyntää. Tavallisin työn kysyntää stimuloiva toimenpide oli työnantajien sosiaaliturvamaksujen leikkaaminen.

Belgia yksinkertaisti sosiaaliturvamaksujärjestelmäänsä merkittävästi vuosina 2001 - 2004, ja Ranska vei läpi uudistuksen vuosina 2002 - 2003. Kohdennettuja leikkauksia työnantajien sosiaaliturvamaksuihin tehtiin Ranskassa, Saksassa, Italiassa, Luxemburgissa ja Espanjassa.

Erilaisia työllisyyttä tukevia verouudistuksia vietiin läpi koko euroalueella. Itävalta, Espanja ja Belgia vähensivät veroluokkien määrää. Portugali ja Luxemburg vähensivät kaikkien tulo-ryhmien työn verotusta, painopisteen ollessa kuitenkin pienituloisten veronkevennyksissä.

Suomi, Saksa, Irlanti ja Kreikka panostivat matalapalkkaisten suoriin veronkevennyksiin. Kaikki maat, paitsi Espanja ja Portugali, yhdistivät nämä uudistukset muiden uudistusten kanssa, esimerkiksi ansiotulojen verottomuus tietyn kynnyksen alapuolella tai matalapalkkaisten verotukia. Verokevennyksiä kotitalouden toiselle palkansaajalle, useimmiten naisille, sekä mahdollisuus yhteiseen perheverotukseen otettiin käyttöön Alankomaissa ja Espanjassa. (Arpaia ym., 2006)

Työsuhdeturvaa koskeva lainsäädäntö

Euroalueen työsuhdeturvaa koskevaa lainsäädäntöä on uudistettu varsin vähän viime vuosina. Uudistukset, jotka on viety läpi, sijoittuvat lainsäädännön laidalle ja kohdentuvat uusiin tulokkaisiin ja epätyypillisiin työsuhteisiin. Erittäin vähän on tehty vakituisia työsuhteita koskeville säädöksille (*Kuvio 8*). Määräaikaisten työsuhteiden säätelyn vähentäminen on sitä vastoin ollut uudistussuunnittelijoiden suosima kohde.

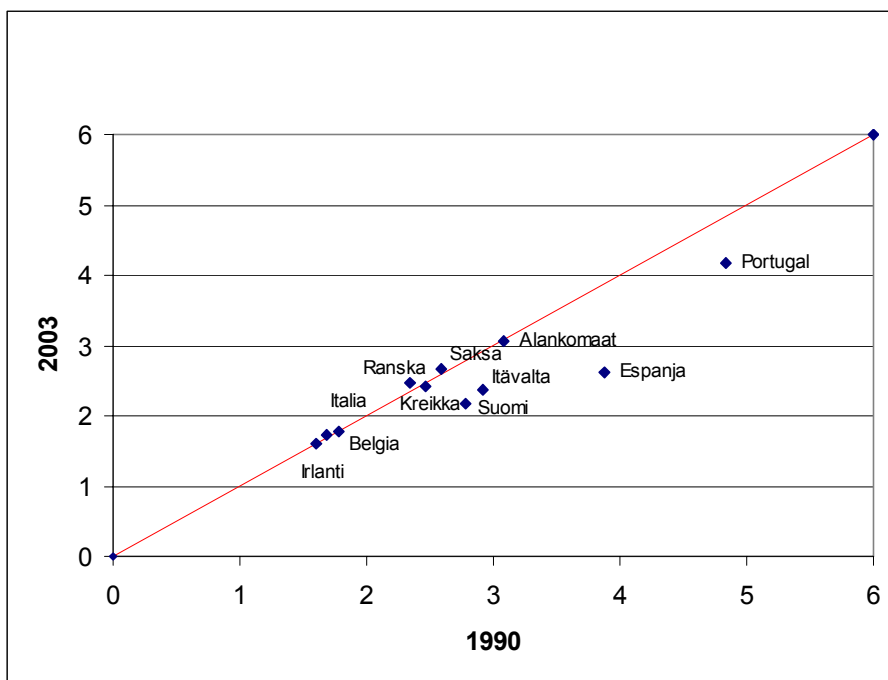
Italiassa otettiin käyttöön uusia epätyypillisiä työsuhteita koskevia sopimuksia, tekemättä mitään vakituisia työsuhteita koskeville sopimuksille. Myös Portugali ja Ranska esittelivät marginaalisia uudistuksia. Ranskassa otettiin vuonna 2005 käyttöön uuden tyyppinen avoin työllisyys sopimus, jossa koeaika on 2 vuotta⁹.

Espanja, Alankomaat, Itävalta ja Suomi ottivat sitä vastoin ajanjakson aikana käyttöön toimenpiteitä vähentääkseen määräaikaisten ja vakituisten työpaikkojen eroja. Espanjassa pienennettiin erilaisten työsopimusten eroja, Alankomaissa poistettiin "last-in-first-out" -periaate yhteisirtisanomisten yhteydessä, Itävallassa tehtiin muutoksia ikääntyneiden oikeuksiin ja Suomessa pienennettiin eri työsopimusten eroja. Suomessa lyhennettiin myös lyhyiden työsuhteiden (alle 12 vuotta) irtisanomisaikaa. (Arpaia ym. 2006)

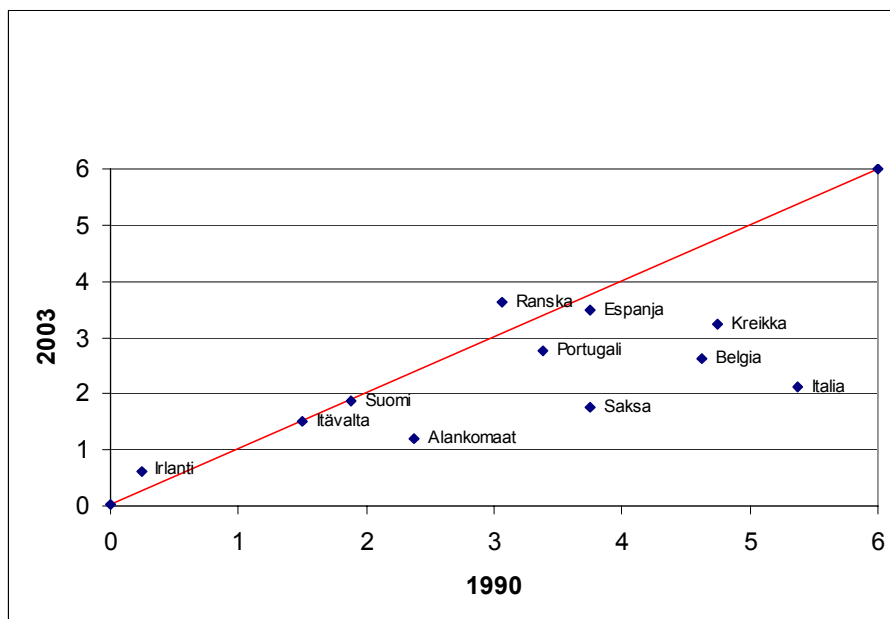
⁹ Yrityksille, joilla on alle 20 työntekijää.

Kuvio 8. Työsuhdeturvan tiukkuus vuosina 1990 ja 2003

a) Vakituiset työntekijät

b) määräaikaiset työntekijät

Lähde: OECD Labour force statistics database

Työttömyyspäivärahat ja muut edut

Etenkin Saksa ja Alankomaat ovat viimeksi kuluneiden kuuden vuoden aikana panostaneet työttömyys- ja hyvinvointietujen uudistuksiin. Useat euroalueen maat ovat tehneet pienempiä kohdistettuja uudistuksia.

Alankomaat ja Irlanti ovat leikanneet etujen pituutta ja suuruutta, Belgia on lisännyt kontrollia, ja Ranska ja Espanja ovat lisänneet vaatimuksia siitä, mitä ehtoja on täytettävä etujen saamiseksi. Useat maat ovat panostaneet yhteisvaikutukseen aktiivisen työmarkkinapolitiikan kanssa. Suomessa, Kreikassa ja Italiassa työttömyyskorvauksien suuruutta nostettiin maltillisesti. Itävallassa laajennettiin työttömyysetujen saatavuutta ottaen mukaan epätyypillisiä työsuhteita. (Arpaia ym. 2006)

Alankomaiden vuoden 2005 uudistus leikkasi työttömyysetujen pituutta (viidestä vuodesta 38 kuukauteen) ja kiristi työttömyyskorvauksien keston laskentatapaa. Pakettiin kuului myös tiukempi jälleenintegroinnin velvollisuus siten, että jälleenintegroinnin aloitevelvollisuutta siirrettiin työttömiltä uudelle työmarkkinavirastolle. (Euroopan komissio 2007)

Saksassa työttömyyskorvaussuunnitelmasta ja sosiaaliavustussuunnitelmasta muodostettiin uusi työttömyyskorvaus-II-ohjelma. Ohjelmaan kuuluu merkittäviä leikkauksia työttömyyskorvauksiin. Uudet säännökset määräävät, että työnhakijoilla on oikeus saada aktiivista apua paikallisella tasolla. Pitkäaikaistyöttömät ja nuoret työttömät saavat erityispalveluja koulutuksessa ja työllistymisessä. Nämä voivat myös saada apurahaa jos tekee tiettyä erittäin matalapalkkaista työtä. Jos työtarjousta ei hyväksytä, työtön voi menettää saamansa avustuksen. (Arpaia ym. 2006)

Palkkaneuvottelujärjestelmät

Erittäin vähän on tarkasteluajanjaksona tehty työmarkkinoiden neuvottelurakenteille. Niissä maissa, joissa neuvottelut ovat keskitettyjä, sopimukset ovat olleet hyvin maltillisia. Vähän on tehty myös palkkaerojen kasvun edistämiseksi siten, että palkkaratkaisut ottaisivat aiempaa paremmin huomioon erot tuottavuuskehityksessä paikallisesti ja yritystasolla.

Työajan joustavuus

Merkittäviä uudistuksia on viety läpi työajan joustavuuden lisäämiseksi. Taustalla on perhe-elämän ja työnteon parempi yhteensovittaminen. Työn tarjonnan odotetaan kasvavan, kun pienten lasten vanhemmat pystyvät tekemään töitä mahdollisuuksiensa mukaan. Työajan jouston lisääminen luo myös hyötyä yritystasolla, kun yritykset pystyvät optimoimaan toimintaansa paremmin.

Maksimityöajan pidentäminen ja sen aiempaa vapaampi kohdentaminen yli ajan ovat olleet suosittuja uudistuksia. Jotkut maat tosin ovat menneet toiseen suuntaan ja supistaneet maksimiylityöajan määrää tai tehneet ylityön aiempaa kalliimmaksi. Selvin esimerkki tästä on Ranskan 35 tunnin työviikko, joka paitsi lyhensi työaikaa, myös teki turvautumisen ylitöihin vaikeaksi ja kalliiksi. Tätä järjestelyä on kuitenkin lievennetty viime aikoina. (Brandt ym.2005)

Kannustimet pysyä työvoimassa

Aikaisen eläkkeelle jäämisen vaikeuttaminen oli osaa uudistusohjelmia Itävallassa, Belgiassa, Suomessa, Ranskassa, Saksassa, Alankomaissa, Portugalissa ja Espanjassa. Samaan aikaan helpotettiin osallistumista työelämään eläkkeellä oltaessa. Italiassa poistettiin eläkeläisiltä kielto ansaita palkkaa työnteon kautta ja Belgiassa eläkeläisten tulojen ylärajaa nostettiin.

Osa-aikaeläke otettiin käyttöön Saksassa ja Ranskassa tehtiin mahdolliseksi asteittainen eläkkeelle jääminen. Mittavia eläkeuudistuksia toteutettiin Saksassa (2001), Ranskassa (2003), Itävallassa (2003) ja Suomessa (2005). Ranskassa ja Saksassa otettiin myös käyttöön palkkavakuutusjärjestelmiä. Järjestelmät auttavat pienentämään työttömyysloukkua maksamalla tulotukea työttömille, jotka ottavat vastaan uuden työpaikan pienemmällä palkalla. Saksassa järjestelmä rajoittuu yli 50-vuotiaisiin ja Ranskassa järjestelmän maksimipituus on 2 vuotta. (Arpaia ym. 2006)

3.2 OECD:n uudistusindikaattori

Vuonna 1994 OECD julkaisi *Job strategy* -julkaisussaan suosituksia siitä, miten sen jäsenmaat voisivat parantaa työmarkkinoidensa toimintaa, alentaa korkeaa työttömyyttä ja parantaa työllisyyttä. Myöhemmin näiden suositusten toteuttamista on seurattu jäsenmaiden talouspolitiikkaa käsittelevissä maakatsauksissa, jotka on käsitelty OECD:n maatutkintakomiteassa. OECD:n sihteeristö on parhaillaan arvioimassa 13 viime vuoden aikana tehtyjä uudistuksia.

Brandt ym. (2005) ovat kehittäneet maakohtaisen uudistusindikaattorin (*Aggregate reform intensity indicator*) mitatakseen ja vertaillakseen eri maiden uudistusintensiiteettiä¹⁰. toinen heidän kehittämänsä seurantaindikaattori (*Follow-through indicator*) mittaa sitä, miten suuressa määrin jäsenmaat ovat seuranneet OECD:n uudistussuosituksia. Näiden menetelmien perusteella voidaan asettaa maat järjestykseen sen mukaan, miten intensiivisesti ne ovat työmarkkinoitansa uudistaneet. Menetelmiin voi luonnollisesti liittää monia kvantifiointiin ja painottamiseen liittyviä kysymysmerkkejä. Siitä huolimatta indikaattoreita voi pitää ainakin suuntaa antavina siitä, miten innokkaasti eri maat ovat reformipolitiikkaansa toteuttaneet. Arviointi on tehty käyttäen dataa vuosilta 1994 - 2004. Yhteenveto tuloksista on esitetty taulukossa 4.

Taulukosta ilmenee, että Espanja on euroalueen huonoin uudistuja molempien menetelmien mukaan. Alankomaat on ainoa maa, joka molempien indikaattoreiden perusteella kuuluu kolmen maan kärkiryhmään. Irlanti on uudistanut työmarkkinoitaan hyvin pitkälti OECD:n neuvojen mukaan, mutta intensiteetti on ollut alhainen. Suomen pisteet ovat hyviä, mutta uudistukset eivät ole seuranneet OECD:n neuvoja yhtä läheisesti kuin joidenkin muiden maiden uudistukset. Kreikka, Portugali ja Ranska ovat yleisesti katsottuna suhteellisen kehoja uudistajia, kun taas Saksan sijoitus on 3 ja 5, eli suhteellisen paljon uudistuksia siellä on vietty läpi ja OECD:n neuvoja on noudatettu kohtuullisen hyvin. Euroalueen top-3 -uudistajat ovat uudistusindikaattorin mukaan Alankomaat, Suomi ja Saksa. Kaikista OECD-maista paras uudistaja oli Tanska ja huonoin Islanti.

¹⁰ Mitta rakennetaan aggregoimalla OECD:n eri alueiden (aktiivinen työmarkkinapolitiikka, verot, työmarkkinalainsäädäntö, työttömyyspäivärahat ja muut edut, palkanmuodostus, työajan jousto ja osaikatyö sekä eläkkeeseen liittyviä tekijöitä) uudistusindikaattoreita.

Brandt ym. (2005) osoittavat myös, että alkutilanteen ja uudistusten välillä ei ole selvää yhteyttä. Jotkut maat ovat uudistaneet työmarkkinoitaan, vaikka alkutila olisikin OECD:n omien kriteerien mukaan ollut suhteellisen hyvä, kun taas toiset maat ovat kehnoista alkutilanteesta huolimatta saaneet toteutetuksi varsin vähän uudistuksia.

Taulukko 5. OECD:n aggregaattimitat

	Uudistus indeksi		Seuranta indeksi			
	Pistemäärä	Rank	Rank	Pistemäärä	Rank	
					euroalue	oecd-maat
Belgia	21,4	5	6	34,2	4	7
Suomi	25,0	2	3	28,4	6	12
Itävalta	17,8	6	8	23,8	8	17
Ranska	14,5	9	16	25,0	7	14
Saksa	23,9	3	4	31,6	5	8
Kreikka	13,8	10	17	22,2	9	19
Irlanti	17,4	7	9	54,5	1	1
Italia	21,7	4	5	44,1	2	2
Alankomaat	25,7	1	2	36,0	3	6
Portugali	15,9	8	12	20,0	10	21
Espanja	10,5	11	24	17,5	11	25
Tsekki	6,2		28	22,5		18
Tanska	29,3		1	39,0		5
Unkari	12,3		19	27,5		13
Islanti	3,6		30	19,2		23
Norja	15,2		13	16,7		26
Puola	11,2		23	18,5		24
Slovakia	13,0		18	14,3		28
Ruotsi	17,4		9	20,5		22
Sveitsi	8,7		25	25,0		14
Iso-Britannia	16,7		11	31,3		10

Lähde: Brandt et al. (2005).

Tämän katsastuksen perusteella voi todeta, että euroalueen työmarkkinoita on uudistettu laajalla rintamalla. Kehitys on kuitenkin ollut hyvin heterogeeninen, ja euroalueen tasolla on vaikea tehdä yleisiä johtopäätöksiä. Alankomaat, Suomi ja Saksa erottuvat joukosta. Niissä uudistusintensiiteetti on ollut euroalueen kärkitasoa. Näissä maissa on panostettu kattaviin uudistusohjelmiin. Kuitenkin yleinen piirre euroalueen työmarkkinoilla on, että useimmat maat ovat vieneet läpi ns. helppoja ja suosittuja uudistuksia.

4 Empiirisiä tutkimuksia työmarkkinainstituutioista ja niiden vaikutuksista

Empiirisessä tutkimuksessa on kolme pääsuuntausta liittyen työmarkkinainstituutioiden ja työmarkkinoiden kehityksen arviointiin. Nämä ovat:

- Instituutioiden rooli
- Instituutioiden ja sokkien yhteisvaikutus
- Instituutioiden komplementaarisuus sekä instituutioiden vaikutukset suhteellisiin palkkoihin ja työllisyyskehitykseen. (Arpaia ja Mourre 2005)

Useimmat tutkimukset keskittyvät vain johonkin kohtaan yllämainitusta asioista. OECD:n Bassaninin ja Duvalin (2006) uusin tutkimus yrittää kuitenkin vastata kaikkiin em. kysymyksiin. He tutkivat politiikan ja instituutioiden vaikutuksia työllisyyteen ja työttömyyteen OECD-maissa viime vuosikymmenten aikana. Tulokset viittaavat siihen, että **korkeat ja pitkäkestoiset työttömyyskorvaukset, suuret verokiilat ja tiukat kilpailua ehkäisevät tuotemarkkinasäädökset lisäävät työttömyyttä**. Tutkimus osoittaa myös, että on olemassa merkittäviä näyttöjä vuorovaikutuksesta eri politiikkakeinojen ja instituutioiden välillä sekä instituutioiden ja makrotalouden välillä.

Layard ja Nickell (1999) tutkivat, miten työmarkkinainstituutiot selittävät eri maiden eriäviä työttömyyskehityksiä ja Elmeskov ym. (1998) tutkivat työttömyyden evoluutiota käyttämällä OECD:n paneelidataa. Näiden tutkimusten perusteella näyttäisi siltä, että korkea työttömyyskorvaussuhde, iso verokiila ja korkea järjestäytymisaste vaikuttavat työttömyyttä lisäävästi, kun taas aktiivinen työmarkkinapolitiikka ja palkkaneuvottelujen koordinaatio vähentävät sitä. Tässä tutkimussuuntauksessa suuri osa työttömyydestä jää kuitenkin selittämättä.

Mourre (2004) tutki työmarkkinainstituutioiden vaikutuksia työllisyyteen (ei siis työttömyyteen) ja osoitti, että maat, jotka ovat kokeneet myönteisen muutoksen työllisyyskehitykses-

sään 1990-luvun loppupuoliskon jälkeen, ovat enimmäkseen euroalueen maita. Tärkeinä taustatekijöinä tälle kehitykselle ovat hänen mukaansa olleet osa-aikatyöllisyyden kasvu, työn verotuksen alentaminen, irtisanomissuojan lieventäminen ja työllisyystuki yksityiselle sektorille.

IMF:n selvityksen mukaan menestyneet maat, kuten Tanska, Iso-Britannia, Alankomaat ja Irlanti, alkoivat jo 1980-luvun alussa toteuttaa uudistuksia samanaikaisesti sekä työmarkkinoilla, rahoitusmarkkinoilla että tuotemarkkinoilla. Maat eivät kuitenkaan toteuttaneet kaikki samoja uudistuksia. Jotkut leikkasivat työttömyysturvaa, toiset paransivat työmarkkinoiden kohtaantoa ja toiset taas painottivat aktiivista työmarkkinapolitiikkaa tai lievensivät irtisanomissuojaa. Samanlaisia reformeja olivat työn verotuksen alentaminen ja hallintokulujen leikkaaminen sekä tuote- ja työmarkkinoiden säätelyn vähentäminen. Muutokset jatkuivat pitkään, joissakin maissa yli 20 vuotta. Yhteinen tekijä näissä maissa oli, että muutos sai alkunsa kriisin oloissa ja korkean työttömyyden vallitessa. Jotkut näistä maista ovat uudistusten jälkeen kohdanneet uusia shokkeja, mutta pystyneet selviytymään näistä hyvin (esimerkiksi Tanska 1990-luvun alussa).

Toinen koulukunta tutkii makrotaloudellisten sokkien ja työmarkkinainstituutioiden yhteisvaikutusta. Näiden tutkimuksien päätulos on, että tilapäiset työttömyshäiriöt voivat pitkittyä jäykkien työmarkkinainstituutioiden vuoksi. Esimerkiksi Blanchard ja Wolfers (2004) näyttävät, että makrotaloudelliset shokit selittävät työttömyyden nousua, mutta instituutiot selittävät työttömyysasteen maakohtaisia eroja. Blanchard (2005) osoittaa tämän lisäksi, että työmarkkinainstituutiot vaikuttavat sekä työttömyyden tasoon että kestoon. Myös Fitoussi ym. (2000) ja Bertola ym. (2001) ovat tutkineet asiaa. Tämän tutkimussuuntauksen päätulokset ovat, että tietyt instituutiot vähentävät palkkajoustavuutta ja pidentävät tilapäisten shokkien vaikutuksia työttömyyteen. Siten väliaikainen työttömyyden lisäys muuttuu pitkäaikaiseksi.

Nickell ym.(2005) väittävät, että työmarkkinoiden jäykkyydet selittävät enemmän kuin puolet Euroopan työttömyyden kasvusta 1960-luvun jälkeen. Tästä työttömyysturva selittää 39 %, työn verotus 26 %, ammattiliitot 19 % ja työsuhdeturva 16 %.

Kolmas suuntaus tutkii työmarkkinainstituutioiden vuorovaikutusta. Berlot ja Van Ours (2001, 2004) osoittavat, että instituutiot vaikuttavat työmarkkinoiden suorituskykyyn ainoastaan, kun niiden vaikutukset työllisyyteen vahvistavat toisiaan.

Kaiken kaikkiaan voi tutkimusten perusteella todeta, että instituutiot vaikuttavat työllisyyteen ja työttömyyteen. Ne myös selittävät maakohtaisia eroja. Muutokset instituutioissa eivät kuitenkaan selitä työttömyyden kehitystä eri maissa. Instituutiot näyttävät sen sijaan selittävän maakohtaisia eroja työttömyyden tasossa.

5 Yhteenveto

Euroalueen työmarkkinat ovat hyvässä vireessä. Työllisyys- ja työttömyyskehitys on viime aikoina ollut oikeansuuntainen. Palkkakehitys on pysynyt maltillisena koko alueella ja siten tukenut työllisyyden kasvua. Joustavuus on lisääntynyt, mikä selittyy osittain osakatyöllisyyden kasvulla.

Merkit työmarkkinoiden merkittävästä kiristymisestä ovat kuitenkin toistaiseksi pysyneet vähäisinä. Korkeasuhdanteen, yritysten hyvän kannattavuuden ja tuottavuuden kasvun seurauksena palkkapaineet ovat vähitellen lisääntymässä.

Työmarkkinauudistuksia on viime aikoina viety läpi laajalla rintamalla. Tosin uudistuksia tehtäessä on keskitytty suosittuihin ja helppoihin uudistuksiin. Paljon vaikeita uudistuksia on vielä edessä. Voi kuitenkin olla niin, että uudistukset ovat jo nyt alkaneet vaikuttaa työmarkkinoiden toimivuuteen ja kohtaantoon ja että tämä osaltaan selittää sen, miksi työmarkkinat eivät ole kiristyneet inflaatiota vaarantavalla tavalla. Joissakin maissa maahanmuutto on lisännyt työvoiman tarjontaan ja siten lievittänyt työvoiman kysynnän ja tarjonnan epäsuhtaa.

Miten suoritettavat uudistukset sitten korreloivat viimeaikaisen työllisyyskehityksen ja palkkakehityksen kanssa? Suhteellisen aktiiviset uudistajat eli Suomi, Italia, Saksa ja Irlanti ovat kaikki kokeneet työttömyysasteen merkittävän laskun. Viides hyvä uudistaja, Alankomaat, on koko tarkasteluperiodin aikana elänyt matalan työttömyyden aikaa. Näissä maissa työllisyyskehitys on ollut hyvä, vaikka esimerkiksi Italiassa työllisyysaste on edelleen erittäin matala.

Kaikkien aggregaattimittojen mukaan huonoin uudistajamaa on Espanja. Kuitenkin Espanjan työllisyyskehitys on ollut euroalueen paras, johtuen osittain hyvin matalasta aloitustasos-

ta. Myös maahanmuutto on vaikuttanut merkittävästi Espanjan työmarkkinoihin ja työn tarjontaan. Espanjan työllisyysaste on kuitenkin vasta alueen kahdeksanneksi paras. Myös työttömyys on laskenut reippaasti, mutta taso on edelleen melko korkea. Euroalueen maista ainoastaan Ranskalla ja Kreikalla on korkeampi työttömyysaste kuin Espanjalla. Ranska ja Kreikka ovatkin Portugalin ja Espanjan lisäksi euroalueen huonoimpia uudistajia. Kreikassa ja Ranskassa työllisyysaste on matala. Portugali on maa, joka on OECD:n indikaattoreiden valossa uudistanut huonosti. Siellä myös naisten työllisyysaste on melko korkea. Työttömyys oli aiemmin alhainen, mutta on viime vuosina noussut euroalueen keskimääräiselle tasolle.

Tällaisesta tarkastelusta on vaikeaa vetää yleisiä johtopäätöksiä. Maakohtaiset erot ovat suuret, ja työmarkkinoiden kehitys riippuu monista muistakin asioista kuin työmarkkinauudistuksista. Näistä keskeisiä ovat tuotemarkkinoiden kilpailullisuus, pääomamarkkinoiden toiminta sekä makrotalouspolitiikka. Empiirinen aineisto viittaa siihen, että jonkinlainen suhde uudistusten ja työttömyyden välillä on olemassa. Työttömyysaste on uudistusinnokkaissa maissa pudonnut alemmalle tasolle kuin muualla. Työllisyyskehityksen ja uudistusten välinen suhde vaikuttaa epäselvemmältä. Esimerkiksi Espanjassa ja Kreikassa työllisyyskehitys on viime vuosina ollut hyvä, vaikka uudistukset ovat näissä maissa jääneet vähäisiksi.

Suotuisa suhdannekehitys selittää huomattavan osan euroalueen työllisyyden paranemisesta. Työmarkkinauudistuksilla on kaikesta päätelleen myös ollut positiivinen vaikutus, mikä näkyy siinä, että työllisyyden nopeasta paranemisesta ja työttömyyden alenemisesta huolimatta työmarkkinat eivät ainakaan toistaiseksi ole kiristyneet tasapainoa vaarantavalla tavalla.

Kirjallisuutta

Arpaia, A. Braila, P. ja Pierini, F. (2007), "Tracking labour market reforms in the EU using the LABREF database", European Commission (preliminary and incomplete version). www.iza.de sivulta.

Arpaia, A. ja Y. Mourre (2005), "Labour Market institutions and labour market performance: a survey of the literature", European Economy, European Commission Economic papers No. 238.

Bassanini, A. ja Duval, R. (2006), "Employment patterns in OECD countries: reassessing the role of policies and institutions", OECD Economics Department Working Papers No. 486.

Belot, M. ja Van Ours, J. (2001), "Unemployment and labour market institutions: an empirical analysis", CentER Discussion Paper No 50.

Belot, M. ja Van Ours, J. (2004), "Does the recent success of some OECD countries in lowering their unemployment rate lie in clever design of their labour market reforms?", *Oxford Economic Papers* (tulossa).

Bertola, G., Blau, F. ja Kahn, L. (2001), "Comparative analysis of labour market outcomes: lessons for the US from international long-run evidence", NBER WP 8526.

Blanchard, O. (2006), "A macroeconomic survey of Europe", http://econ-www.mit.edu/faculty/index.htm?prof_id=blanchar.

Blanchard, O. (2005), "European Unemployment: The Evolution of Facts and Ideas", NBER Working Paper No. 11750.

Blanchard, O. ja Wolfers, J. (2004), "The role of shocks and institutions in the rise of European unemployment," NBER Working Paper 7282.

Brandt, N., Burniaux, J. ja Duval, R. (2005), "Assessing the OECD Jobs strategy: past developments and reforms", OECD Economics Department Working Paper no. 429.

Elmeskov, J., Martin, J. ja Scarpetta, S. (1998), "Key lessons from labour market reform: Evidence from OECD countries' experiences", *Swedish economic policy review*, vol 5.

EKP, *Monthly bulletin*, April 2007, Box 6.

Euroopan komissio (2006), *Employment in Europe 2006*.

Fitoussi, J-P., Jestaz, D., Phelps, E. ja Zoega, G. (2000), "Roots of the recent recoveries: labour reforms or private sector forces?", *Brooking papers on economic activity*, vol. 1, pp 237-312.

IMF (2006), "Lessons from successful labour market reformers", Euro area policies: selected issues, IMF country report 06/288, August 2006.

Layard R. ja Nickell, S. (1999), "Labour market institutions and economic performance". Teoksessa Ashenfelter and Card (toim.), *Handbook of Labor Economics*, Amsterdam North Holland, Vol. 3E, pp.3029-3084.

Mourre, G. (2004), "Has the pattern of aggregate employment growth changed in the euro area in recent years", ECB Working Papers, no. 358.

Nickell, S., Nunziata, L. ja Ochel, W. (2005), "Unemployment in the OECD countries since the 1960s: What do we know?", *Economic Journal* **115**, pp. 1-27.

OECD (1995), *Jobs strategy, Taxation, Employment and Unemployment*

OECD (2006), *Employment outlook – boosting jobs and incomes*

OECD (2007a), *Economic surveys – euro area*

OECD (2007b), *Economic surveys – Spain*

OECD (2005), *Economic policy reforms: Going for growth*

OECD (2007c), *International migration Outlook*

OECD (2007d), *Employment outlook 2007*

OECD (2007e), *Economic Outlook No. 81*

OEP (2006), *Immigration y economica Espanola, 1996-2006*, Oficina economica del presidente

Sauramo, P. (2007), "Current wage pressures in some EU countries", Palkansaajien tutkimuslaitos, Discussion paper 230